

Zona Intrusa 2

Efrén Álvarez / Aulabierta / Mary Sue / Antoni Tàpies

Una iniciativa del Patronat Municipal de Cultura de Mataró
a càrrec d'Oriol Fontdevila i LaFundició

Índex

1. Presentació	p. 03
2. Objectius generals	p. 05
3. Objectius específics	p. 07
4. Fases de desenvolupament	p. 08
Fase 1: negociacions i workshop	p. 08
Fase 2: centres educatius	p. 10
Fase 3: postproducció.....	p. 12
5. Proposta d'exposició itinerant	p. 14
1. Marc teòric	p. 14
2. Projectes de l'exposició.....	p. 15
3. Debat a l'entorn de la producció cultural	p. 19
4. Debat a l'entorn de la utilitat de l'art	p. 29
5. <i>i Zona Intrusa 2... de què ha servit?</i>	p. 31
6. Equip impulsor de Zona Intrusa 2	p. 32

1. Presentació

Zona Intrusa és un projecte artístic i educatiu que cerca provocar la intersecció d'aquests dos camps per a la **producció d'un espai de coneixement i d'experimentació compartit**.

L'escenari que es desplegarà en el marc dels centres d'educació serà el d'una **exposició**, la qual itinerarà al llarg de diferents setmanes pels centres educatius de Mataró, amb la realització d'un **programa d'activitats** al seu entorn.

Una exposició itinerant als centres d'educació

Amb els diferents projectes que es presentin a l'exposició es posarà l'èmfasi en que aquests puguin **resultar eloqüents en relació amb les experiències dels adolescents i estableixin relació amb les dinàmiques educatives que tenen lloc amb els centres**, així com, al mateix temps, siguin **exemplificadors de diferents modes de producció cultural contemporanis**. D'aquesta manera, el marc de debat que es planteja desenvolupar tant amb els docents com amb els estudiants és el d'una **reflexió crítica sobre quina és o sobre quina podria ser la utilitat de l'art**, tant en relació al món contemporani així com, més concretament, en relació als centres d'educació i també a l'experiència dels adolescents.

Un programa d'activitats per realitzar a les aules

Pel que fa al **programa d'activitats** que es portarà a terme a les aules, les diferents sessions seran definides de manera conjunta entre **els impulsors del projecte, els artistes i productors culturals que mostrin treballs a l'exposició i el professorat dels diferents centres** implicats en el projecte, per mitjà d'un **primer workshop** que es desenvoluparà a Can Xalant Centre de Creació i Pensament Contemporani.

Amb les activitats l'objectiu és el de introduir als alumnes la **reflexió a l'entorn de les pràctiques artístiques contemporànies a partir de la realització d'un conjunt d'experiències i d'activitats**, que es definiran a partir dels diferents treballs que es presentin amb l'exposició.

Un retorn de les reflexions a l'esfera cultural

Així mateix, un **segon workshop** amb els mateixos agents es portarà a terme amb posteritat al període d'itineràncies de l'exposició. Aquest tindrà per objectiu **sintetitzar les diferents reflexions que s'hagin realitzat en els contextos educatius, valorar el desenvolupament del projecte i, finalment, concebre les narracions segons les quals es donarà a conèixer públicament el projecte, amb l'exposició que tindrà lloc a la sala d'exposicions Espai f**, a principis de l'any 2009.

Una doble intrusió?

Amb la consideració d'aquestes premisses i fases pel desenvolupament del projecte és com tanmateix podem considerar que **Zona Intrusa 2** procura per una **doble intrusió**: la primera en relació al **camp educatiu**, amb l'**aproximació de les pràctiques culturals** que es realitzarà en els diferents centres per mitjà de l'exposició i el desenvolupament de les activitats; mentre que la segona es preveu en relació amb el **camp cultural**, amb el **retorn en aquest context del debat i les reflexions que s'hagin produït en els centres educatius a l'entorn dels mecanismes de producció i les pràctiques artístiques**. Aquest retorn serà el que es procurarà amb l'**exposició final a l'Espai f** i el conjunt d'activitats que també es preveu desenvolupar al seu entorn.

2. Objectius generals

1.

Provocar un espai d'experimentació i de reflexió crítica a partir de la intersecció entre la pràctica educativa i l'artística, així com l'interrogació sobre els mecanismes amb que s'articulen ambdós camps.

Zona Intrusa 2 no planteja la intersecció entre la institució educativa i la cultural com una mera col·laboració temporal, sinó que és a partir de sotmetre a la reflexió les mateixes dinàmiques que es produeixen en ambdós camps com el projecte vol articular un espai susceptible per a l'experimentació, la producció de coneixement i la investigació de noves metodologies.

Per tant, s'al·ludeix al concepte "intrusió" tant per la possibilitat del projecte per interferir en els ritmes habituals del camp educatiu i cultural així com per la tensió a que sotmet les seves dinàmiques i mecanismes, requerint per tant de la comunió entre les estructures però també de la seva flexibilització.

En aquest sentit, un dels objectius del projecte és la d'estimular als agents participants a interrogar-se sobre el funcionament de les estructures, els seus mecanismes i la utilitat de les produccions que en resulten, així com de les inèrcies que es donen tant en el camp de l'educació com del camp cultural. D'aquesta manera es pretén produir un coneixement crític que d'alguna manera capaciti als participants a l'hora d'afrontar el treballa tant el context educatiu com el cultural.

2.

Vehicular les aportacions del projecte tant en el camp de l'educació com en el cultural.

Zona Intrusa 2 vol articular les reflexions que es realitzin en el marc del projecte tant en relació amb els centres d'educació, les seves dinàmiques i els projectes curriculars, així com en relació al context artístic i a la producció cultural.

D'aquesta manera, per introduir el projecte en el camp educatiu es realitzarà una exposició itinerant pels diferents centres, així com la realització d'un conjunt d'activitats amb els estudiants que seran definides de conjunt amb el professorat i els artistes i productors culturals que participaran en l'exposició.

Per mitjà de la col·laboració del professorat amb els participants a l'exposició s'espera que es produeixi un primer escenari de debat a l'entorn de les dinàmiques educatives i la producció cultural, el qual repercuteixi tant en el disseny de les activitats que es portaran a terme a l'entorn de la itinerància com en la incidència que aquestes puguin tenir en relació als plantejaments educatius, amb la possibilitat que el professorat estengui les reflexions més enllà de les sessions puntuals que amb el projecte **Zona Intrusa 2** es puguin realitzar a les aules.

Pel que fa a la relació del projecte amb el camp cultural, aquesta es provarà de fer efectiva amb l'exposició final del projecte a l'Espai f. D'aquesta manera, el debat a que

s'hagi sotmès tant les dinàmiques de l'educació com els mecanismes de producció cultural es visualitzaran també des d'aquest escenari final, el qual està relacionat amb l'exposició de projectes d'artistes emergents.

3.

Formar i reflexionar a l'entorn de les pràctiques culturals i els codis de la visualitat contemporanis, així com de les dinàmiques de l'educació. El projecte parteix del camp de l'educació visual, si bé té la voluntat d'articular un coneixement amb implicacions més àmplies, tant a nivell de matèries i currículum escolar com a nivell social.

El coneixement que es preveu generar amb el projecte **Zona Intrusa 2** parteix de l'exposició itinerant i les coordenades de debat que es defineixen amb els diferents projectes que s'hi inclouen, els quals estan relacionats tant amb les arts visuals com amb d'altres camps de la producció cultural. Tal i com s'ha dit, un dels objectius d'aquesta exposició és el de mostrar de manera contrastada diferents models de producció, amb els quals es procurarà desenvolupar tant una aproximació diàfana a l'entorn de diferents codis de la visualitat contemporanis com també una reflexió a l'entorn de la utilitat de l'art, tant en relació al món contemporani, els centres d'educació i també les experiències dels mateixos adolescents.

L'amplitud de les implicacions i centres d'interès que pot tenir aquest debat permet plantejar la relació amb diferents matèries del currículum escolar, podent-se abordar tant des dels diferents nivells de l'assignatura d'educació visual com de les demés, tanmateix amb una atenció preferent de les d'humanitats i de llengua.

3. Objectius específics

Implicacions específiques del projecte en relació als camps de l'educació i de l'art:

1. Educació

1.a

Plantejar el treball en art com a la possibilitat de generar un coneixement integral i complex a l'entorn de l'individu i la societat, el qual excedeix la compartimentació acadèmica i planteja metodologies transdisciplinars.

1.b

Estimular el sentit crític dels participants en relació als processos de formació i de relació amb l'entorn, la construcció de coneixement i la producció i consum cultural.

1.c

Relacionar les aportacions del projecte amb la línia curricular dels centres d'educació secundària i del professorat que col·labori amb el projecte.

1.d

Contribuir a vincular les dinàmiques de l'educació amb l'esfera pública, potenciant la utilització dels centres com a espais públics i escenaris de debat.

2. Art

2.a

Contribuir a la democratització de la producció cultural i artística i a la seva aproximació en el camp de l'educació.

2.b

Reflexionar a l'entorn de la pràctica artística a partir de considerar punts de partida relacionats amb l'experiència dels adolescents, els contextos educatius i, així mateix, la dimensió social dels mecanismes de la producció i la distribució cultural.

2.c

Relacionar les aportacions del projecte amb les dinàmiques de les institucions culturals que col·laborin.

4. Fases de desenvolupament

Zona Intrusa 2 planteja el seu desenvolupament en tres fases diferenciades, amb les quals s'articulen un seguit de dinàmiques de col·laboració entre els agents, el desenvolupament de l'exposició itinerant en el marc dels centres d'educació i les activitats, així com una fase final de postproducció i avaluació, encaminada a oferir una síntesi sobre el desenvolupament del mateix projecte des de la sala d'exposicions Espai f.

Fase 1: Negociacions per a la col·laboració d'institucions i desenvolupament de dinàmiques de coneixement entre els agents

Període:

Febrer- juliol 2008

1.a Objectius

Aconseguir les implicacions institucionals i dels centres d'educació secundària que són necessàries pel desenvolupament del projecte.

Iniciar el contacte amb els agents que hi prendran part específicament i desenvolupar les primeres dinàmiques de treball en col·laboració, destinades eminentment al disseny d'activitats.

Transformar les parts del projecte que es creguin oportunes segons les necessitats dels agents que hi col·laboraran, així com l'adaptació a les línies curriculars i els centres d'interès de les matèries que imparteix el professorat que col·laborarà amb el projecte.

Aconseguir el finançament d'altres institucions i organitzacions, amb el consentiment del Patronat de Cultura de Mataró i el seu suport en els casos que es cregui oportú.

1.b Metodologia i procediment

Pel procediment de negociació es contempla el desenvolupament de reunions i presentacions del projecte amb cada una de les parts que s'impliqui, amb la possibilitat de generar materials informatius adaptats a cada cas.

En aquesta fase s'iniciarà el contacte amb els centres d'educació secundària que es preveuen implicar, de cara a negociar l'acollida del projecte en els centres, detallar els aspectes tècnics que es requereixi contemplar, el calendari, així com també per procurar la implicació de professorat en el disseny d'activitats educatives i el seu

desenvolupament en el marc de l'aula al llarg de la itinerància. Pel que fa al professorat interessat, no es considerarà imprescindible la seva participació en el workshop que es destinarà al disseny en el cas que també vulgui acollir el programa d'activitats.

Es creu oportú negociar la implicació dels diferents centres amb les diferents juntes directives i, si s'escau, també es considera interessant la presentació del projecte en el marc dels claustres de l'equip docent dels mateixos centres i, també, del consell escolar. D'aquesta manera, a banda de garantir la participació dels centres d'educació, també es potencia el coneixement i la implicació de tots i totes els representants de l'organització escolar, fet que pot facilitar el desenvolupament de dinàmiques transversals entre les diferents àrees, el plantejament de vinculacions amb el projecte curricular dels centres i, donat el cas, també facilitar la col·laboració de pares i mares per mitjà de l'AMPA.

Així mateix, al llarg d'aquesta fase també es procurarà desenvolupar dinàmiques per procurar un major coneixement i aproximació entre els diferents agents, que també aniran orientades a garantir el contacte continuat al llarg del desenvolupament del projecte. D'aquesta manera, a banda del contacte individual, també es preveu el desenvolupament de dues dinàmiques col·lectives per intensificar la comunicació i la interrelació entre els agents, com és la realització del workshop entre els agents participants i la producció d'una pàgina web del projecte.

Workshop 1: disseny d'activitats [juliol de 2008]

Conjunt de sessions de taller encaminades al disseny d'activitats educatives a l'entorn del projecte **Zona Intrusa 2**, que es proposa fer de manera conjunta entre l'equip impulsor del projecte, els artistes i productors culturals implicats i el professorat dels centres que acullin el projecte.

El workshop es planteja com una activitat formativa que permetrà al professorat entrar en contacte amb els àmbits conceptuals proposats i els recursos formals que s'emprin en el marc de l'exposició, així com es portarà a terme el procés de disseny de les activitats que es proposa desenvolupar en el marc de les aules de conjunt amb la itinerància de l'exposició.

De cara al disseny d'activitats, una primera definició dels centres d'interès vindrà donada amb els treballs artístics i produccions que es presenten amb l'exposició. Així mateix, l'equip impulsor del projecte i els diferents artistes i productors haurà pensat diferents línies d'experimentació pel desenvolupament de les activitats, les quals seran sotmeses a debat de conjunt amb el professorat i reformulades fins a concretar-se les diferents dinàmiques que es desenvoluparan. Un cop finalitzat el workshop, els aspectes que quedin per resoldre seran repesos per l'equip impulsor del projecte, que s'encarregarà de la producció i desenvolupament de les diferents activitats en el marc de les aules, així com si s'escau la ampliació de continguts a l'entorn dels que es proposi treballar.

Pel que fa a l'organització d'aquesta jornada, es preveu la possibilitat de plantejar la col·laboració del Centre de Recursos Pedagògics (CRP del Maresme I) i el Moviment Educatiu del Maresme, en el cas que això pugui suposar algun benefici de cara als centres educatius i el professorat implicat. Pel que fa a l'escenari des on desenvolupar-se es pensa en la possibilitat que tingui lloc a Can Xalant centre de producció i pensament contemporani.

Wiki

De manera simultània al desenvolupament d'aquests processos, es posarà en funcionament una pàgina web del projecte per a la seva comunicació, que es construirà en el format d'una wiki per tal de permetre al mateix temps la participació de totes i tots els agents en la producció de continguts i la construcció de narracions per a la visualització del projecte.

Finançament del projecte

Un altre front que es provarà d'obrir amb la negociació és el del finançament del projecte. En aquest sentit es creu pertinent la implicació de la regidoria d'educació de l'Ajuntament de Mataró, així com el mateix equip que impulsa el projecte creu necessària la recerca de subvencions d'altres administracions pel desenvolupament d'alguna de les parts (per exemple els Fons de creació artística i pensament contemporani del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat).

Fase 2: Desenvolupament de projecte en els centres educatius

Període:

Setembre- novembre 2008

1.a

Objectius

Desenvolupar l'exposició itinerant i les activitats educatives en el marc dels centres educatius de secundària de Matatró que s'impliquin en el projecte, de manera articulada amb l'horari lectiu i el programa curricular dels diferents centres.

Reflexionar, a partir de l'exposició i de les activitats, a l'entorn de les dinàmiques i mecanismes de producció cultural tant del camp de l'art com de l'àmbit educatiu.

Produir materials de documentació de les diferents activitats i arxivar els materials que es produeixin de conjunt amb els mateixos estudiants.

1.b

Metodologia i procediment

L'exposició i el programa d'activitats es desenvoluparà a cada un dels centres al llarg de itineràncies de **dues setmanes**, compreses entre els mesos de setembre i novembre de 2008. Pel que fa a l'exposició aquesta romandrà als centres pel període d'una setmana, amb el desenvolupament simultani de les activitats a les aules, amb la possibilitat que aquestes es puguin estendre al llarg de la setmana següent. D'aquesta manera, la intenció és la de possibilitar la itinerància de l'exposició al màxim número de centres al llarg del període de dos mesos, al mateix temps que poder articular el programa d'activitats en relació amb les hores lectives i el calendari de les matèries i grups que es prevegi implicar.

Exposició itinerant

De manera similar al projecte Zona Intrusa 1 es pensa en la possibilitat d'itinerar una exposició formada per diferents projectes artístics a partir d'un contenidor mòbil. Aquest serà instal·lat al pati dels diferents centres d'educació el primer dia de la setmana que es realitzi la itinerància i la instal·lació anirà a càrrec de personal del Patronat de Cultura de l'Ajuntament de Mataró.

Pel que fa a l'obertura i el manteniment del contenidor, aquests aspectes seran negociats amb cada un dels centres. La proposta inicial és que l'exposició romangui oberta al llarg de l'horari lectiu de tota la setmana d'itinerància. En el cas que aquesta opció no sigui possible, hi ha la possibilitat que l'exposició s'obri al llarg del temps de lleure dels estudiants, possibilitant així la visita a l'exposició pel seu propi peu.

Pel que fa al contingut, les produccions que es mostraran amb l'exposició abordaran temàtiques que creiem poden resultar d'interès pels estudiants, en tant que faran referència tant a aspectes de la cultura popular juvenil com a fenòmens, situacions i processos quotidians. És per aquesta raó que, a banda que la visita es pot realitzar amb els grups de classe, també es creu oportú que l'exposició sigui accessible a la resta d'estudiants del centre, podent realitzar els adolescents la seva pròpia visita i realitzar-ne lectures de manera independent de les activitats.

Publicació i posters

El desplegament de l'exposició anirà acompanyat de material imprès complementari, destinat als estudiants: per una banda **una publicació**, que serà distribuïda des d'espais de lliure accés del centre i que contindrà informació relativa al projecte, amb la possibilitat d'incloure-hi també la versió gràfica i informació complementària d'algunes de les produccions que es podran veure amb l'exposició.

Igualment, es distribuïran pel centre diferents **posters** per divulgar el projecte en el centre i publicitar la visita de l'exposició.

Activitats a les aules

El desenvolupament de les activitats es farà al llarg de 2 setmanes, d'acord amb la participació de diferents grups de classe. En total es preveu que les diferents activitats es puguin desenvolupar per mitjà de **5 sessions** d'1 hora a l'aula. D'aquesta manera, les diferents sessions definiran un programa compacte que inclourà la presentació de l'exposició, el desenvolupament d'experiències i debats a l'entorn de les diferents produccions i una sessió final de valoració.

En qualsevol cas, es contempla també la possibilitat d'adaptar el programa segons els interessos del professorat, amb la possibilitat de reduir el número de sessions o bé de participar en una activitat de manera puntual. Així mateix, tal i com s'ha apuntat anteriorment, no es considerarà imprescindible la participació del professorat en el workshop de disseny d'activitats en el cas que estigui interessat en acollir-les en el marc de les seves classes.

En relació amb les activitats, també es distribuïrà **material complementari** al professorat, per tal que els interessats puguin estendre alguns dels continguts més enllà de les sessions puntuals que es puguin realitzar.

Amb les diferents sessions es cercarà la implicació dels grups d'estudiants en el desenvolupament de diferents dinàmiques, les quals permetran el treball a l'entorn dels continguts de l'exposició d'una manera vivencial, la qual impliqui l'experimentació amb diferents conceptes i procediments al mateix temps que la reflexió a l'entorn de les produccions culturals.

Els materials que resultin d'aquests processos es presentaran en el marc de **l'exposició de tancament del projecte**, que tindrà lloc a principis de l'any 2009. Mitjançant la darrera sessió a les aules es convidarà als estudiants a participar en la configuració d'aquest dispositiu, si bé el treball serà desenvolupat eminentment en col·laboració amb els productors i el professorat, amb el segon workshop de cloenda que es proposa realitzar.

Fase 3:

Postproducció: desenvolupament de narratives per a la presentació pública del projecte

Període:

Desembre 2008 - febrer 2009

1.a

Objectius

Avaluar els processos de treball que s'han desenvolupat en el marc educatiu, de manera conjunta amb els impulsors del projecte, els productors culturals i artistes i el professorat implicat.

Relacionar, per mitjà del segon workshop i l'exposició a l'Espai f, les reflexions que s'hagin realitzat en els centres educatius amb l'esfera pública i el camp cultural.

1.b

Metodologia i procediment

La fase que anomenem de "postproducció" anirà destinada a l'avaluació dels processos de treball que s'hauran portat a terme en el marc dels centres d'educació, així com al disseny de les narracions que serviran per explicar el projecte des del marc de la sala d'exposicions Espai f. Aquesta fase de treball es concebrà, per tant, com un exercici de traducció, amb el qual es provarà de sintetitzar les reflexions que s'hagin realitzat en el marc dels centres d'educació per retornar-los a l'esfera pública i, més concretament, posar-los en relació amb el camp cultural.

Workshop 2: postproducció

Un cop finalitzat el període d'itineràncies als centres d'educació, es plantejarà la realització d'un segon workshop amb tots els agents que hauran col·laborat amb el projecte. La reunió entre els impulsors del projecte, els artistes, els productors culturals

i el professorat, haurà de servir per a l'avaluació dels processos de treball i el plantejament de les narracions amb que es farà públic el projecte.

Exposició a l'Espai f [febrer de 2009]

L'exposició a l'Espai f servirà de tancament del projecte, així com s'acompanyarà d'un seguit d'activitats que es definiran en els pròxims mesos. En principi, pensem en la necessitat de plantejar una **taula rodona** per a la presentació pública del projecte, si bé des de l'escenari de l'exposició també es pensa que és possible realitzar activitats específiques pels estudiants i el professorat així com activitats orientades al públic cultural.

Pel que fa als continguts, aquesta exposició inclourà els projectes que inicialment s'inclouen en l'exposició itinerant, els materials que s'hagin produït amb les activitats a les aules, així com l'edició del material de documentació que s'hagi realitzat. Les narracions amb que s'articularen aquests elements serà definida de manera conjunta amb la implicació de l'equip impulsor del projecte, els artistes, els productors culturals i el professorat dels centres.

5. Proposta d'exposició itinerant

1. Marc teòric

La utilitat de l'art: una aproximació crítica a les produccions culturals en el context educatiu

La selecció de projectes que s'inclouen a l'exposició de **Zona Intrusa 2** respon a tres coordenades bàsiques:

En primer lloc, es tractarà de projectes que permeten realitzar **una transmissió eficient dels continguts en relació amb el context on s'exposen** i en relació amb l'experiència del seus usuaris. És a dir, s'ha procurat en tots els casos que els projectes puguin resultar eloqüents en el marc dels centres de secundària i en relació a les experiències dels adolescents i dels docents.

En segon lloc, els projectes permetran **mostrar de manera exemplificadora diferents models de producció cultural**. Sense assenyalar d'entrada judicis estètics o polítics a l'entorn de les seves qualitats formals o estructurals, es vol oferir tant als docents com als estudiants un marc ben definit per a la reflexió crítica sobre l'art i la producció cultural. D'aquesta manera, com es veurà, els diferents productes que es presenten responen a diferents contextos de producció i recepció, des del mateix circuit artístic, a exemples que ens aproximem a la cultura popular o al mateix camp de l'educació.

Finalment, a banda de la reflexió a l'entorn de les produccions culturals, aquestes també permetran articular **una reflexió a l'entorn del mateix context de recepció del projecte Zona Intrusa, és a dir, el dels centres d'educació**. Tal i com es veurà, en alguns dels casos els mateixos projectes ofereixen representacions de contextos educatius, així com aspectes que s'hi relacionen de manera directa. Així mateix, considerem que és en el mateix exercici de plantejar un contrast de models de producció cultural des de diferents centres educatius que la reflexió sobre l'educació i els seus models de producció de coneixement també resulta implícita en el projecte.

D'aquesta manera, a partir d'aquestes tres coordenades, amb l'exposició i les activitats es procurarà oferir un marc per desenvolupar la reflexió crítica a l'entorn de quina és o bé quina podria ser la utilitat de l'art i la producció cultural, en relació als diferents agents i contextos que prenen part en el projecte.

Amb aquest plantejament, l'aproximació que es realitza a les produccions culturals pot ser definida per sí mateixa com a crítica; en tant que es tractarà d'una aproximació que, si bé per una banda procura per una transmissió eficient dels continguts en relació als seus usuaris, al mateix temps vol donar peu a activar lectures crítiques a l'entorn dels diferents exemples de producció que s'exposen. **L'aproximació de l'art en el marc de Zona Intrusa 2 vol oferir, per tant, els elements per incentivar la reflexió sobre el mateix sentit de l'aproximació i, així, capacitar els usuaris per valorar la utilitat de l'art en relació a la seva pròpia experiència, els agents que participen en els contextos de producció i distribució, així com la societat contemporània en general.**

2. Projectes que es mostren amb l'exposició

Aulabierta (AAAbierta + Santiago Cirugeda)

Aulabierta és una experiència d'acció i investigació en els camps de l'educació, l'art i l'arquitectura, ideada per l'associació AAAbierta i amb la col·laboració de l'arquitecte Santiago Cirugeda. El projecte es va iniciar a la Universitat de Granada l'any 2004, com a resposta dels propis estudiants vers les carències o la falta de sensibilitat del programa d'estudis oficial cap als seus interessos i inquietuds, entre d'altres factors. D'aquesta manera, Aulabierta sorgeix com un espai educatiu auto-organitzat pels propis estudiants i que actualment es concreta amb un espai arquitectònic que, ubicat en el campus universitari, ha estat construït amb la reutilització de materials d'una nau en desús de la Diputació de Granada, per mitjà de la iniciativa dels mateixos estudiants i amb la col·laboració de **Santiago Cirugeda** en el seu disseny.

Santiago Cirugeda és un arquitecte atípic que, al llarg dels últims deu anys, ha desenvolupat un mètode de treball que té per objectiu afrontar les carències urbanes amb certa immediatesa, a partir d'estructures portàtils, basades en la reutilització de materials i de baix pressupost. A partir d'entendre l'arquitectura com una disciplina que ha de vetllar per la millora de les condicions socials, planteja la seva pràctica com una possibilitat per tal que els ciutadans puguin decidir sobre la construcció del seu propi hàbitat i l'entorn immediat.

Fan Fictions (Mary Sue)

'Gee, golly, gosh, gloriosky,' thought Mary Sue as stepped on the bridge of the Enterprise. 'Here I am, the youngest lieutenant in the fleet -only fifteen and a half years old.'

Captain Kirk came up to her. 'Oh, Lieutenant, I love you madly. Will you come to bed with me?' 'Captain! I am not that kind of girl!'

'You're right, and I respect you for it. Here, take over the ship for a minute while I go get some coffee for us.'

Mr. Spock came onto the bridge. 'What are you doing in the command seat, Lieutenant?'

'The Captain told me to.'

'Flawlessly logical. I admire your mind.'

Paula Smith. *A trekkie's Tale* (1974)

Les **fan fictions** constitueixen la versió contemporània d'un fenomen molt antic: la reelaboració d'una història canònica per part dels seus receptors, de tal manera que el relat s'ajusti als seus desitjos i a la seva voluntat de representació. D'aquesta manera, les **fan fictions** són relats que prenen un univers ficcional donat (Star Trek, Harry Potter, Buffy la Caçavampirs...) per introduir-hi els seus autors, generalment adolescents, noves situacions i fils argumentals i, sobre tot, nous personatges, els quals acostumen a ser representacions més o menys idealitzades dels propis autors, els quals són coneguts, a nivell genèric, com a **Mery Sue**.

La Wikipedia matisa que "**Mary Sue**" és una expressió pejorativa, en tant que es considera una forma de narcisisme. En canvi, també podem entendre el fenomen de la Mary Sue com una figura de crítica subalterna i d'empoderament. Tal i com passa amb l'exemple del relat de Paula Smith que hem utilitzat, en aquest cas la **Mary Sue** s'oposa als estereotips i a les exclusions que els productes mediàtics i la cultura popular fan de determinats grups socials com ara les dones, els homosexuals o les minories racials.

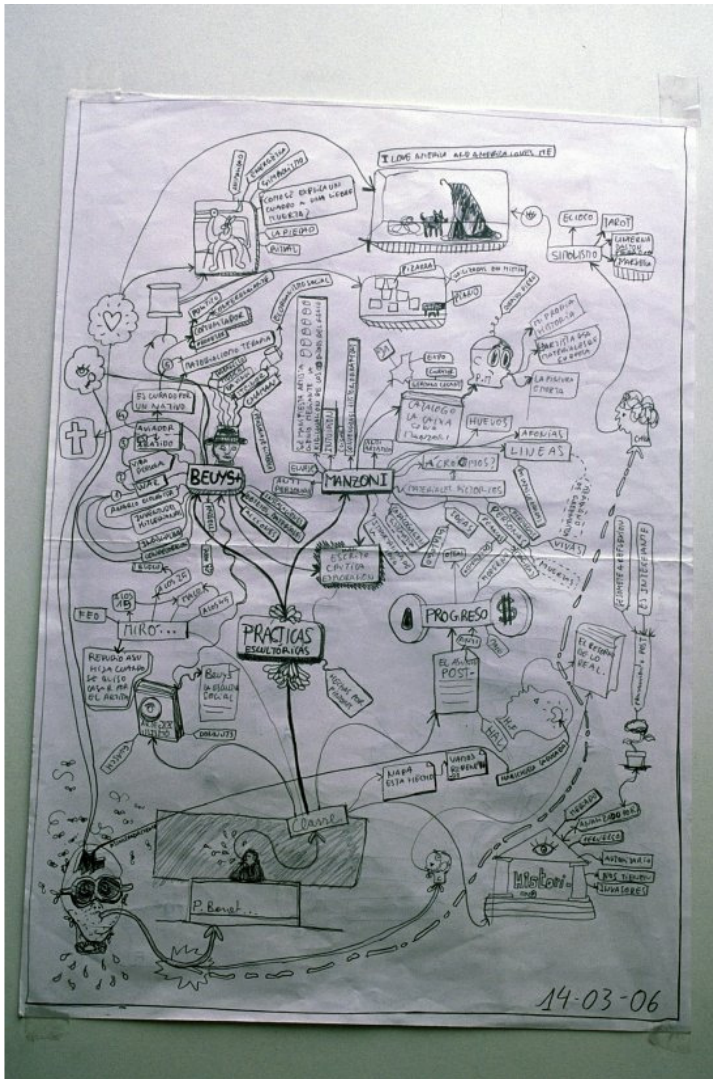
Antoni Tàpies

Antoni Tàpies és un dels principals exponents de l'Informalisme, així com està considerat un dels més destacats artistes catalans del segle XX. En relació amb **Zona Intrusa 2**, la presència d'obra d'aquest artista ve motivada per una doble consideració: per una banda, el fet que a nivell formal i de contingut, l'obra de **Tàpies** és la que pot comparèixer com a més allunyada dels interessos immediats dels usuaris del projecte; al mateix temps que, per altra banda, a nivell de representació cultural, l'obra d'aquest artista pot ser immediatament reconeixible com a "art contemporani", tant per part del professorat com dels estudiants.

En aquest sentit, en el marc de **Zona Intrusa 2** es vol treballar l'obra de **Tàpies** a partir del contrast que es planteja entre la complexitat dels seus continguts i els tòpics que s'hi ha associat, podent permetre això generar lectures a diferents nivells que contemplen tant els continguts específics dels treballs, la relació amb aspectes de la història del nostre context, la recepció de l'obra, així com l'anàlisi dels diferents agents i estructures que conformen el sistema de l'art. Per l'elevat consens que l'obra de **Tàpies** ha rebut en relació a aquest darrer aspecte, aquesta esdevé al mateix temps una espècie d'indicador de la manera en que s'ha concebut i naturalitzat el mateix sistema de l'art en les darreres dècades, així com la manera en que el sistema de l'art s'articula en relació a la societat.

Efrén Álvarez. Projecte Classroom

Efrén Álvarez és un artista emergent, el qual parteix amb el seu treball de la utilització d'un mitjà sobri com és el dibuix per realitzar aproximacions a la complexitat de diferents realitats socials i les estructures que les regeixen. Les seves composicions es resolen com un seguit de diagrames que vinculen el funcionament de les estructures i sistemes de relació que articulen la nostra societat amb la percepció particular que l'artista en té.

En aquest sentit, un treball conegut de l'artista és *La Maquinista: Fiebre del Sábado Noche* (2006), en el qual l'artista reproduïx l'esquema de relacions que s'esdevé en aquest espai de producció i consum; d'igual manera al projecte que es troba actualment en procés, *Governament*, Efrén Álvarez planteja un mapejat de les relacions que es donen en l'actual govern de la Generalitat.

En el marc de l'exposició de **Zona Intrusa 2** els dibuixos que proposem incorporar corresponen a la sèrie **Classroom**, i es basen en associacions disperses que l'artista realitzava a les aules de la Facultat de Belles Arts com a apunts de classe.

3. El debat a l'entorn de la producció cultural. Alguns punts de partida.

Els treballs proposats articulen un escenari que ha de servir per realitzar **lectures i anàlisis a diferents nivells** a l'entorn de la producció cultural.

Aquestes poden prendre en consideració tant **a) els continguts** que ofereix específicament cada un dels projectes; **b) les relacions que els projectes plantegen amb els diferents contextos on s'inscriuen**, amb la possibilitat d'indagar a l'entorn de les condicions socials, culturals i econòmiques que han facilitat tant l'aparició, la distribució, la recepció i valoració d'una determinada producció; així com **c) l'anàlisi comparatiu entre els diferents projectes en el marc de l'exposició**, en vistes a detectar els punts de convergència i divergència que s'estableixen amb cada una de les produccions amb que s'articula l'exposició.

En aquest sentit, a continuació oferim un conjunt de **punts de partida** que poden ser útils a l'hora d'orientar aquest debat i que prioritzen algunes consideracions a l'entorn de les diferents produccions. El seguit d'eixos que plantegem es poden desglossar fàcilment segons els **diferents nivells de lectura i anàlisi** que hem apuntat, al mateix temps que permeten desenvolupar un seguit de **lectures transversals** que, en tots els casos, procuren relacionar les diferents produccions amb la qüestió central que hem apuntat: **la utilitat de l'art**.

D'aquesta manera, com a punts de partida per introduir tant el professorat com els alumnes al debat a l'entorn de les produccions culturals, podem considerar els diferents procediments que utilitzen els projectes que s'exposen (**1. processos de reutilització**), els aspectes relacionats amb els sistemes de producció i distribució (**2. construcció de l'autoria; 3. contextos de producció i distribució**) i, finalment, aspectes relacionats amb el seu significat i la seva recepció (**4. polítiques de la representació**).

En relació a aquests punts de partida, a continuació esbossem algunes consideracions que es podran concretar amb major profusió en els pròxims mesos, a mesura que avanci el procés d'investigació i debat amb que s'articula el projecte **Zona Intrusa 2**, el qual es portarà a terme tant amb el workshop pel professorat com s'obrirà a tots els participants amb la wiki del projecte.

Així mateix, es podran aportar més qüestions pel debat una vegada es puguin detallar alguns dels materials d'exposició que, tal i com s'ha pogut veure, a hores d'ara encara estan pendents de concretar: és el cas d'**Antoni Tàpies**, en relació al qual manca seleccionar la producció que s'exposarà –la selecció probablement anirà a càrrec del personal del servei educatiu de la **Fundació Antoni Tàpies**-; així com les **fan fiction**, en relació a les quals també estem pendents de seleccionar els relats que es mostraran amb l'exposició itinerant.

1. Processos de reutilització

Tots els projectes que es mostren amb l'exposició itinerant prenen com a punt de partida **la utilització de material cultural aliè**. És a dir, els diferents productors procedeixen en cada cas a l'apropiació i reinterpretació de produccions que circulen a nivell cultural i social, de les quals en reelaboren diferents aspectes, segons un seguit de procediments i intencionalitat que igualment difereixen en cada cas.

1.a) Continguts de l'exposició

Aulabierta: l'espai arquitectònic que el col·lectiu construeix al campus de la Universitat de Granada per a la realització d'activitats parteix de la reutilització de materials d'un vell magatzem de la Diputació de Granada que estava a punt de ser demolit.

Fan Fictions: es basen en la reelaboració de relats de ficció que les indústries culturals distribueixen massivament. Els autors de les fan fictions parteixen d'un univers ficcional donat (Star Trek, Harry Potter, entre d'altres) per introduir noves situacions, nous personatges i fils argumentals.

Antoni Tàpies: utilització de materials vinculats amb la vida quotidiana o bé reciclatge de materials en desús per a l'elaboració de noves composicions.

Efrén Álvarez: processos de reelaboració dels relats que es transmeten en el marc d'aules d'educació artística

1.b) Relacions amb el context

La cultura com a diàleg: Els diferents processos de reutilització a que hem fet esment indiquen diferents tipus de relació que el productor cultural assumeix respecte el seu context social i cultural. Es tracta d'uns tipus de relació que, a diferència d'altres paradigmes de la modernitat i les avantguardes artístiques com ha estat l'originalitat o bé la novetat, assumeixen com a punt de partida el diàleg amb diferents estrats socials i culturals existents.

La dissolució del paradigma de l'originalitat: Els procediments que tenen a veure amb la còpia, la cita, l'apropiació o el reciclatge han proliferat en les darreres dècades, un fet que, en primera instància, implica la dissolució del paradigma de l'obra d'art com un estat primigeni de la creació, vinculat amb l'originalitat, la novetat i tanmateix la genialitat de l'artista, el qual ha preponderat al llarg de tot el segle XX.

Tendència cap a la indistinció entre la producció i el consum: Així mateix, els procediments de reutilització han implicat una reducció progressiva de la distància entre les figures del productor i el consumidor. Per mitjà de la reutilització, el consumidor assumeix un rol actiu. La producció de continguts per part dels propis consumidors culturals planteja qüestions relatives a les noves formes de terciarització de l'economia en les societats "desenvolupades".

1.c) Anàlisi comparatiu

Pel que fa a les actituds i tècniques que es vinculen amb la reutilització, podem considerar tres procediments elementals: en primer lloc, **la cita**, que consisteix en la realització d'una referència que manté inalterable la producció original i que es basa en

el seu reconeixement o bé en fa manifesta la complicitat; en segon lloc, **l'apropiació**, que consisteix en una alteració del producte original segons la relectura que hi introdueix el nou productor, la qual s'expressa usualment en termes crítics; i, finalment, **el reciclatge**, que consisteix en la reutilització pragmàtica d'elements precedents, amb una certa actitud que podem considerar més o menys neutral vers el significat que aquests tenien originalment.

La cita: entre les produccions que es presenten amb l'exposició la cita compareix escassament, si bé n'ha fet un cert us **Antoni Tàpies** en relació a escriptors i artistes, així com en relació a símbols de la cultura catalana, vers els quals l'artista ha expressat el seu reconeixement.

L'apropiació: és l'actitud amb que podem considerar la major part de les produccions de l'exposició: pel que fa a **Antoni Tàpies**, amb la introducció d'elements procedents de la vida quotidiana en les seves composicions, les quals fa entrar en diàleg amb una certa visió mística que l'artista cerca vincular amb la realitat circumdant; **Efrén Álvarez** amb l'alteració i *détournement* [distorsió del significat] a que sotmet els continguts que es transmeten des de contextos educatius; i finalment les **Fan fiction**, amb l'alteració en aquest cas dels relats de ficció que es transmeten des de les indústries culturals.

El reciclatge: en el cas del projecte d'**Aulabierta** és on es manifesta una actitud utilitarista vers el material precedent, la qual, abans que el reconeixement o la relectura crítica, s'orienta cap a solventar una necessitat econòmica i que té a veure amb la producció d'espais d'intercanvi social. En un moment de sobreabundància de produccions culturals, l'actitud del reciclatge també ha esdevingut usual en aquests termes: la de procurar per espais de socialització i producció de coneixement entre elements que, edificats o distribuïts des de diferents instàncies, han esdevingut caducs amb celeritat.

2. La construcció de l'autoria

L'anàlisi de les diferents concepcions de l'autoria que es vinculen amb els projectes de l'exposició permet un enfocament que és complementari de l'aspecte que s'ha tractat a l'apartat anterior. Tal i com hem vist, els processos de reutilització de material cultural precedent comporten una **alteració del concepte tradicional d'autoria**. D'aquesta manera, amb l'exposició es poden analitzar de diferents maneres com l'autoria s'articula en el moment actual, i també com es corresponen amb les diferents **economies de producció i distribució** que tractarem amb el següent apartat.

2.a) Continguts de l'exposició

Aulabierta: l'autoria del projecte es considera col·lectiva. La comparteixen els diferents membres que pertanyen a l'associació d'estudiants que impulsa el projecte.

Fan fictions: el concepte d'autoria es qüestiona en tant que els seus autors no són els creadors dels personatges i dels universos fictivals on es desenvolupa l'acció dels seus relats.

Antoni Tàpies: la figura de l'autor apareix perfectament delimitada, segons la consideració i mecanismes de valoració que ha establert la institució artística.

Efrén Álvarez: construcció de l'autoria segons paràmetres de la creació emergent i les organitzacions que en regulen la circulació.

2.b) Relacions amb el context

Mecanismes de regulació de l'autoria: podem considerar certa variabilitat d'aquests mecanismes segons el context on s'inscriuen les diferents produccions culturals. D'aquesta manera, en relació al **camp de l'art** ha prevalgut al llarg del segle XX la construcció de l'artista com una **individualitat creadora** que és capaç d'atorgar una certa unitat a tot el conjunt de la seva producció, a partir de determinar unes constants que es poden produir a nivell de discurs, estil, procediment, etcètera.

Per altra banda, en relació a la **indústria cultural**, els criteris per regular l'autoria s'han produït en estreta relació amb la propietat, els protocols de la comercialització i el rendiment econòmic de les produccions. D'aquesta manera, podem destacar la producció de les **licències del Copyright** i les modificacions que progressivament s'han introduït com un aspecte preponderant per a la regulació i la definició de l'autoria que s'ha aportat des d'aquest marc.

2.c) Anàlisi comparatiu

La deconstrucció de l'autoria: vinculada amb la dissolució del paradigma de l'originalitat, la deconstrucció de l'autoria en termes d'unitat discursiva ha estat un procés que s'ha donat en relació amb el camp de l'art en les darreres dècades. En aquest sentit es pot comparar els diferents aspectes que defineixen l'autoria entre les produccions d'**Antoni Tàpies** i **Efrén Álvarez**. Pel que fa al primer, amb **Tàpies** la figura de l'autor apareix perfectament delimitada. És amb la consideració del mateix gest de la seva mà que els agents del camp de l'art han donat fe de l'autenticitat i l'originalitat de les seves produccions. Al mateix temps, però, aquest artista també va ser una figura clau en el nostre context per l'impuls d'una certa tendència deconstructiva en relació a aquest aspecte, ja sigui amb la incorporació dels procediments basats en el reciclatge, o bé amb la utilització de material procedent de la vida quotidiana i que es relaciona amb la noció de la cultura popular i l'anonimat.

En contrast amb **Tàpies**, el cas d'**Efrén Álvarez** és el d'un artista amb una breu trajectòria en el camp de l'art. En aquest sentit, amb la seva producció podem considerar com la noció d'autoria s'ha deslligat actualment de certs aspectes com són la definició d'un estil o la destresa tècnica, si bé s'actualitza des de diferents instàncies de cara a la definició coherent de nous valors per a la seva inclusió en el camp de l'art.

L'autoria col·lectiva: la tendència vers l'associacionisme i la producció en col·lectiu ha tingut un fort desenvolupament en els darrers anys en el marc del camp de l'art. Per una banda aquesta també es pot relacionar amb la crisi del paradigma de la individualitat creadora a que hem fet esment, si bé associacions com **Aulabierta** també posen de manifest la necessitat del col·lectivisme en el moment que la creació apareix vinculada a aspectes socials que requereixen de coneixements vinculats a diferents camps, com és el de l'educació en aquest cas.

Podem considerar així, que l'organització d'artistes en col·lectius es dona actualment per raons pragmàtiques i alhora polítiques, en tant que origina escenaris des d'on és possible experimentar altres models de sociabilitat i construcció de coneixement. Així mateix, en el cas d'**Aulabierta** és interessant considerar la utilització estratègica que s'ha realitzat de la figura de **Santiago Cirugeda**. Donat que aquest arquitecte gaudeix de cert reconeixement en l'esfera cultural, el col·lectiu ha destacat la seva participació en el projecte en vistes a aconseguir legitimitat en el camp artístic. D'aquesta manera és com podem considerar la dicotomia entre l'experimentació amb processos

horitzontals de treball i l'ancoratge que encara persisteix del concepte de l'autor com a font d'autoritat i legitimitat.

L'autoria líquida: pel seu ús deliberat d'estratègies d'apropiació i *détournement*, les **fan fiction** suposen un qüestionament persistent a l'altre model que hem esmentat en relació a la construcció de l'autoria, el de les llicències Copyright. Si amb aquesta regulació l'autoria s'ha tendit a associar al concepte de la propietat, les **fan fictions** comporten la consideració de la producció cultural com un bé comú, amb la definició tant del seu productor com del seu consumidor com a usuaris, abans que no pas propietaris o compradors.

D'aquesta manera, apel·latius com el de **Mary Sue** apareixen utilitzats de manera col·lectiva per part dels *usuaris* de les **fan fiction**, així com d'altres noms que poden aparèixer de manera puntual o bé igualment compartida. En aquest cas, l'arbitrarietat de la denominació es pot considerar com una tàctica de camuflatge i que, gairebé de manera contrària als conceptes d'autoria que hem esmentat fins el moment, tendeix a la no determinació de cap característica ni tret identitari per part del seu autor. Es tracta, per tant, de l'afirmació d'una autoria líquida, la qual s'ha multiplicat considerablement en els darrers temps en el marc d'Internet.

4. Contextos de producció i distribució

4.a) Continguts de l'exposició

Aulabierta: els marcs oficials de l'educació com a context i dispositiu de re-producció cultural. Utilització del context artístic com a instrument estratègic de legitimitació de projectes alternatius per a la producció de coneixement.

Fan Fictions: context de producció i distribució auto-organitzat de productes culturals populars reapropiats.

Antoni Tàpies: El context institucional i internacional de l'art: la galeria, el museu, la història de l'art i els seus canals (les institucions educatives, publicacions, estudis...).

Efrén Álvarez: El context de l'art emergent, espais expositius públics, ajudes a la producció cultural, la iniciació en l'àmbit galerístic comercial.

4.b) Relacions amb el context

Processos de valoració i de legitimitació: els processos de valoració i legitimitació de les produccions culturals son molt complexos, hi intervenen innumbrables factors socials, econòmics i polítics, alguns dels quals ja hem assenyalat al llarg d'aquest dossier. Per la importància que té aquest punt en relació als canals que s'habiliten usualment per "l'accés a la cultura", amb l'exposició de **Zona Intrusa 2** es procura per un context que permeti aprofundir en la discussió amb docents i estudiants sobre aquest aspecte. De fet, en relació amb el context educatiu, la circumstància que la inclusió de determinades produccions culturals dins dels currículums i les activitats del sistema educatiu pot resultar per si mateixa un bon indicador per copsar el grau de valoració i acceptació generalitzada de determinades produccions.

Tal i com s'ha considerat des de l'anàlisi sociològic de l'art, podem entendre que l'accés a la cultura i específicament al consum de cultura representa un mecanisme de

distinció social, alhora que la inclusió de determinades produccions dins del marc cultural institucional reforça els valors de grups socials concrets, establint-los com a hegemònics. Així doncs, la voluntat d'universalitzar l'accés a la cultura pot resultar en l'assimilació cultural de certs col·lectius que no es troben presents i/o representats en la cultura oficial.

Factors econòmics: podem considerar que els règims econòmics en els quals es produeixen i circulen els bens culturals influeixen i determinen la construcció social del seu sentit, i fins i tot la seva categorització com a tals. Tot i així, el valor de les produccions culturals no ha estat mai exclusivament determinat pel seu valor de canvi; contràriament, la cultura posseeix un valor simbòlic pel qual han pugnats estaments socials i institucions al llarg de la història. Aquesta pugna és de fet la que ha anat donant forma allò que es considera culturalment valuós.

En relació amb l'actual estadi evolutiu de les societats capitalistes (el que alguns anomenen el "capitalisme avançat"), la producció artística s'insereix al circuits econòmics de maneres complexes i variades. Efectivament, a diferència del mercat tradicional, aquesta no es realitza exclusivament per mitjà de galeries i cases de subhastes, sinó que també podem parlar tant de l'**espectacularització de la cultura** i de la **cultura com a recurs**, la qual es posa al servei d'empreses privades o d'institucions públiques amb la finalitat de crear imatge de marca o atreure inversions o turisme a una ciutat o regió.

Paral·lelament a aquests processos de subducció de la cultura dins del capitalisme, hi ha hagut moviments que proposen altres modes de produir i fer circular la cultura, entenent-la com a un **bé comú**, que ha de poder intercanviar-se lliurement, sense sotmetre's a les demandes del mercat i a les directrius comercials o de models polítics determinats. Aquesta reivindicació s'ha fet tant des de postures compromeses i pro-actives (com en el cas d'**Aulabierta**) o bé des d'una actitud més "naïf" i "despolititzada", però igualment efectiva i política, com en el cas dels autors de les **fan fiction**.

4.c) Anàlisi comparatiu

Aulabierta: l'activitat de l'associació **Aulabierta** ha procurat per habilitar mecanismes que li permeti incidir de manera directa en els modes de producció i transmissió del coneixement i la cultura. En aquest sentit, es procura que siguin els mateixos estudiants els que participen de manera activa en la construcció d'un programa d'estudis i en la definició de la metodologia pedagògica. D'altra banda, en relació amb el camp de l'art, l'associació també procura per certa incidència i utilització d'aquest mitjà, a fi de legitimar la seva activitat vers la institució educativa (la Universitat), independentment que **Aulabierta** no hagi estat concebuda inicialment com un "procés artístic" o "obra d'art".

Fan Fiction: les **fan fiction** es produeixen de manera completament amateur, tot i que aquest punt no eximeix els seus autors d'incomplir l'actual legislació sobre drets d'autor en utilitzar personatges i universos ficticials que no són de la seva " propietat". Tot i així hi ha un debat legal obert entorn la qüestió de si les **fan fictions** constitueixen un ús just (*fair use*) de material propietari en tant que comentari o assaig crític sobre els continguts originals. Les **fan fiction** han generat, al marge dels circuits de la cultura "oficial" i les indústries culturals, una cultura pròpia molt complexa, amb uns codis i un argot molt especialitzats. Tot i que es tracta d'un fenomen global, un dels trets de les **fanfics** és l'oportunitat que ofereixen als seus autors d'adaptar els relats canònics a les particularitats culturals del seu context. Internet és el canal de

distribució pròpia de les **fan fiction** i no sols ha permès la seva distribució si no que ha contribuït a la generació d'aquesta cultura particular a la que fem referència a través de fòrums com ara www.fanfiction.net. Es dona el fet paradoxal que alguns autors "canònics", com ara la J.K. Rowling autoritzen la creació de **fan fiction**, doncs entenen que aquestes també suposen un mitjà "publicitari" en relació a les seves pròpies creacions.

Antoni Tàpies: tal i com hem apuntat, **Antoni Tàpies** és un dels artistes consagrats de les avantguardes europees de la segona meitat del segle XX. Aquest reconeixement li ha suposat que la seva obra es distribueixi per mitjà del circuit galerístic internacional més prestigiós i estigui present als museus més importants d'arreu del món. Al marge d'aquesta producció i distribució objectual assentada al mercat i les institucions artístiques "tradicionals", la figura i l'obra d'**Antoni Tàpies** ha generat també valor econòmic i cultural a través de la fundació que duu el seu nom. La Fundació Tàpies és un centre inscrit als circuits internacionals de l'art contemporani i també un pol d'atracció turística per a la ciutat de Barcelona. Tanmateix la fundació realitza una tasca divulgadora de l'obra de l'artista entre els centres educatius, inserint-la doncs en els sistemes de transmissió cultural. Per últim assenyalar que, tot i que **Antoni Tàpies** és reconegut com una figura "universal", la seva obra ha estat, voluntàriament o no, apropiada com un signe d'identitat cultural nacional.

Efrén Álvarez: l'obra d'**Efrén Álvarez** es desenvolupa en relació als circuits de l'art emergent. Això vol dir d'una banda que el seu treball no està professionalitzat, no es tradueix en una retribució econòmica per la seva producció (tot i que aquesta situació és comuna a artistes molt més reconeguts que realitzen diverses feines relacionades amb la producció cultural com a mitjà de subsistència –conferències, classes, etcètera). Els circuits de l'art emergent constitueixen una plataforma de visualització de l'obra dels artistes joves que els pot permetre, arribat un punt de valoració i reconeixement per part del món de l'art, "fer el salt" al circuit comercial de les galeries i exposar a centres d'art i, finalment, entrar en les col·leccions dels museus. Per descomptat aquesta progressió pot no donar-se, com així és en un alt percentatge dels casos, cosa que fa que el circuit de l'art emergent sigui, en el fons, altament competitiu. Una particularitat del circuit de l'art emergent és que, en bona part, es finança amb diners públics, als quals hi accedeixen els artistes mitjançant beques, concursos o subvencions.

5. Polítiques de la representació

Per polítiques de la representació ens referim a les implicacions que cada un dels treballs cerca tenir a nivell de recepció. És a dir, es tracta d'analitzar quin tipus de construccions de la subjectivitat es prefiguren en cada cas i a través de quins procediments. D'aquesta manera, és significatiu el diàleg que estableixen alguns dels projectes amb contextos vinculats amb la producció de coneixement, com és el cas d'**Aulabieta** o **Efrén Álvarez** en relació a contextos educatius, o bé de les **fan fiction** en relació a les indústries culturals. La consideració que es planteja en tots els casos és que tant l'educació com la producció cultural generen un seguit de patrons que s'inscriuen en la subjectivitat de l'individu i que tenen efecte tant a nivell identitari com en les demés dimensions del comportament social.

Pel que fa al camp de l'art, la possibilitat que des d'aquest context es puguin generar punts de vista alternatius així com un espai de llibertat on el subjecte pugui assumir un paper actiu en la seva construcció, es deu a una concepció que heredem de les avantguardes i que se'n pot resseguir la genealogia fins al segle XVIII, amb el

moviment cultural de la Il·lustració. Aquesta consideració es concreta amb la noció de l'autonomia de l'art.

5.a) Continguts de l'exposició

Aulabierta: empoderament. Els estudiants qüestionen els instruments de presa de decisió en el context educatiu a fi d'emprendre processos d'auto-formació per a la correcció de les mancances que presenta el currículum de la facultat de Belles Arts.

Fan Fictions: crítica subalterna. Producció de relats que cerquen la subversió dels patrons identitaris que es reproduïxen i distribueixen amb els productes mediàtics.

Antoni Tàpies: espais d'autonomia. L'art com un espai d'autonomia des d'on reinventar la construcció del subjecte.

Efrén Álvarez: crítica subalterna. Anàlisi dels processos de construcció de coneixement en el marc d'una aula des de posicions desfavorables per la presa de decisions.

5.b) Relacions amb el context

Contextos de producció de subjectivitat: la producció cultural té una clara incidència en la construcció del subjecte i la definició de comportaments socials. Si bé en un moment determinat hem apuntat que aquesta és reflex d'un seguit de relacions econòmiques, polítiques i socials, la producció cultural ha assumit també un rol clarament actiu en la definició de la nostra societat i la construcció de l'esfera pública. En aquest sentit hem apuntat en l'apartat precedent l'efecte que la cultura pot generar en termes de desenvolupament econòmic (creació de marca, atracció de capital en àrees urbanes determinades). Amb l'actual apartat incidim en l'efecte que també té a nivell de producció de subjectivitat i com a recurs polític, o del que s'ha anomenat la "**societat disciplinària**". Tal i com la va descriure Foucault: "la societat disciplinària és aquella en la que el comandament social es construeix per mitjà d'una xarxa difusa d'aparells que produeixen i regulen els costums, els hàbits i les pràctiques productives".

En aquest sentit, considerarem que tant les esmentades **indústries culturals, les institucions culturals i les institucions educatives** també responen a la voluntat de construir subjectes i promoure comportaments segons uns patrons que garanteixen la perpetuació de les relacions de poder vigents. D'aquesta manera, considerarem la vessant política de les construccions identitàries i de coneixement, així com la manera en que s'hi relacionen les diferents produccions que presentem amb l'exposició i les expectatives que disposen a l'entorn de la seva recepció.

5.c) Anàlisi comparatiu

Discurs de l'autonomia: la producció artística com a espai autònom en relació a la producció de subjectivitat i el desenvolupament social ha estat una de les grans creences del segle XX. En aquest sentit, produccions com les d'**Antoni Tàpies** es relacionen amb una certa possibilitat de **materialització de la utopia moderna**, és a dir, d'existir l'obra d'art en independència de qualsevol condicionant social, econòmic o polític i poder manifestar, per tant, una assumpció de plena llibertat per part del subjecte que l'executa.

La contrapartida d'aquest discurs ha estat, efectivament, el **procés d'incomunicació** a que s'ha vist subsumit l'art modern, el qual s'ha arribat a considerar com a pervers des de diferents instàncies: mentre que amb el discurs de l'autonomia s'hauria afirmat una radicalització de la subjectivitat sense precedents, al mateix temps els dispositius institucionals que s'han construït a l'entorn de l'art haurien tret rendiment de la manca de diàleg que comporta el mateix gest de *pura llibertat*, a fi d'encapsular l'art en compartiments estancs i impenetrables en el marc dels quals es legitimaria i perduraria com a mera sofisticació cultural.

En aquest sentit, no deixa de ser paradoxal la consideració canònica d'obres com les d'**Antoni Tàpies**: mentre que a nivell de representació s'hi manifesta la indisciplina i el rebuig a l'entorn de la convenció social, la seva recepció s'efectua de manera edulcorada, a partir de marcs museístics on s'imposa un control estricte sobre el comportament de l'usuari i la potenciació d'actituds reverencials i que són pròpies del *connoisseur*. És a dir, unes actituds que estan més basades amb l'aprenentatge d'un seguit de codis i convencions que permeten la distinció social (el bon gust) i, per tant, també la perpetuació dels valors culturals, que no pas amb la voluntat transformadora que tant a nivell subjectiu com social haurien tingut les avantguardes del segle XX.

Crítica subalterna i empoderament: la crítica subalterna és aquella que considera la crítica que es realitza sobre les narratives oficials des de la posició del desposseït de veu en la seva articulació. És a dir, a partir de la consideració que el teixit cultural es conforma a partir de la suma de les veus de diferents agents i institucions, la posició subalterna és aquella que, quedant exclosa d'aquest procés de conformació, se li imposa al seu torn la representació que en resulta. Aquesta noció s'ha desenvolupat des de l'enfocament de la crítica cultural poscolonial i feminista i, pel que fa a l'exposició, es pot considerar en els projectes d'**Efrén Álvarez** i d'**Aulabierta** en relació a la institució educativa i de les **fan fiction** en relació a la producció cultural.

Pel que fa a la institució educativa, els projectes d'**Efrén Álvarez** i d'**Aulabierta** s'executen de maneres diferents però amb un punt en comú: ambdós consideren com a punt de partida el punt de vista de qui no té accés a la construcció de narratives que es legitimen des d'aquest marc, l'estudiant. D'aquesta manera, la tàctica que **Efrén Álvarez** impulsa des del full d'apunts és la de l'apropiació deliberada d'un seguit de mecanismes que en principi no està autoritzat a *representar*. D'aquesta manera, el projecte *Classroom* posa de manifest les relacions socials que s'articulen a l'entorn de la re-producció del coneixement des del marc acadèmic.

Una estratègia similar es pot considerar que en fan ús les **fan fiction**, en aquest cas en relació a les indústries culturals. L'apropiació d'estereotips i de clixés culturals dels relats que es distribueixen a nivell global, es pot considerar com un gest per part dels seus autors a l'hora de qüestionar la interpretació que es fa de les seves identitats, així com, per mitjà de la introducció de nous elements i d'habilitar canals per a la difusió de les reelaboracions, com una iniciativa de cara a auto-gestionar uns mecanismes de representació que d'entrada els han estat vetats.

Aquesta tendència vers l'**empoderament**, vers l'activació d'iniciatives que permeten una retribució de cert poder de decisió, també es pot considerar en relació a **Aulabierta** i els mecanismes que articula per impulsar processos d'auto-formació per part dels estudiants. És significatiu que, tant en el cas d'**Aulabierta** com també de les **fan fiction**, els processos d'empoderament es desenvolupen per mitjà de processos d'auto-gestió –i no pas a partir d'iniciatives governamentals destinades a l'ajuda social i el desenvolupament de comunitats desfavorides, tal i com usualment es donen a conèixer els projectes que tenen a veure d'aquest àmbit d'actuació. D'aquesta manera,

és com tanmateix podem acabar relacionant aquesta retribució de poder de manera auto-gestionada amb el discurs de l'autonomia amb que hem començat fent esment: si bé en el cas de l'art modern i d'**Antoni Tàpies** la idea d'autonomia s'associa amb una radicalització de la subjectivitat, a partir de la crítica subalterna és com tanmateix aquesta mateixa voluntat d'autonomia sobre la pròpia representació es procura a partir d'habilitar mitjans eficaços pel diàleg social i amb els diferents aparells que gestionen la cultura.

4. El debat a l'entorn de la utilitat de l'art.

Tal i com hem apuntat, els **punts de partida** que hem considerat fins el moment tenen tan sols un valor indicatiu, volent servir com a possibles **eixos de reflexió i anàlisi** a l'entorn dels quals plantejar el debat amb el professorat i els estudiants. Les activitats que es proposaran per desenvolupar-se a l'aula seran dissenyades en el marc del workshop a partir de la interacció entre el professorat, l'equip impulsor del projecte i els productors dels projectes que es poden veure amb l'exposició.

La intenció del present apartat és la d'apuntar un seguit de qüestions que poden servir per relacionar el conjunt d'aspectes que s'han tractat arran dels diferents punts de partida amb la qüestió central que ens interessa plantejar tant amb el workshop com amb les activitats: **la utilitat de l'art**.

Aquesta qüestió es considerarà en relació a cada un dels agents que impliquen els diferents contextos de producció, ja es tracti dels artistes, galeristes, indústries culturals, visitants de museu, etcètera. Així com, finalment, també ens interessa relacionar-la amb l'experiència i posició que tenen els usuaris del projecte en el marc dels centres d'educació. Això és, **el professorat i els estudiants**.

Aulabierta:

Quina funció té el projecte d'Aulabierta en relació a les seves comunitats d'usuaris i de productors?

Quina funció té Aulabierta en el context educatiu universitari?

Quina funció té Aulabierta en relació el context cultural i el circuit artístic?

De què em serveix a mi (com a professor o estudiant, a dins i a fora del marc docent) un projecte com el d'Aulabierta?

Fan Fiction:

Quina funció tenen les fan fictions en relació a les seves comunitats d'usuaris i de productors? De què els serveix produir aquests relats?

Quina funció tenen en relació al context cultural? I en relació a les indústries culturals? I en relació als circuits artístics, en tenen alguna?

De què em serveix a mi (com a professor o estudiant, a dins i a fora del marc docent) la producció o consum de fan fiction?

Antoni Tàpies:

De què li serveix a Antoni Tàpies produir obres d'art?

Quina funció tenen les produccions d'Antoni Tàpies en relació el context cultural i els diferents agents que articulen el circuit artístic?

Quina funció tenen les produccions d'Antoni Tàpies en relació el context educatiu?

De què em serveixen a mi (com a professor o estudiant, a dins i a fora del marc docent) les obres d'Antoni Tàpies?

Efrén Álvarez:

De què li serveix a Efrén Álvarez produir projectes artístics?

Quina funció realitzen les produccions d'Efrén Álvarez en relació el context cultural i els diferents agents que articulen el circuit artístic?

Quina funció tenen les produccions d'Efrén Álvarez en relació el context educatiu?

De què em serveixen a mi (com a professor o estudiant, a dins i a fora del marc docent) els projectes d'Efrén Álvarez?

5. El retorn a l'esfera cultural: i Zona Intrusa 2... de què ha servit?

De cara a la fase final del projecte es procedirà tant a la seva avaluació com també a la producció de narracions per a la presentació pública de l'experiència, que tindrà lloc a la sala d'exposicions Espai f. Tal i com s'ha plantejat, aquest procés es portarà a terme conjuntament amb els estudiants que hauran participat per mitjà de la darrera sessió que es desenvoluparà a les aules, així com amb el professorat per mitjà d'un segon workshop que es preveu desenvolupar un cop hagi finalitzat la fase de desenvolupament en els centres d'educació.

Per mitjà de considerar els mateixos **punts de partida** amb que s'ha analitzat les diferents produccions culturals, és com es pot procedir en aquest moment a la valoració col·lectiva del mateix procés de Zona Intrusa 2, amb la consideració d'aspectes com poden ser els beneficis que aporta el projecte en relació a cada un dels agents implicats (estudiants, professorat, centres d'educació, artistes, educadors, comissaris, organitzacions impulsores), així com les relacions que s'han establert en cada cas i els efectes i reflexions a que s'hagi donat lloc en relació a la producció cultural i de coneixement.

En aquest sentit, a banda de les reflexions, en aquest cas es considerarà també els registres de les activitats i els materials que s'hagin produït en el marc de les aules, podent-se articular els diferents aspectes del debat segons la disposició que aquests elements tenen en l'exposició a l'Espai f i la narració que articularan.

6. Equip impulsor de Zona Intrusa 2

Oriol Fontdevila

Oriol Fontdevila és crític d'art i comissari independent. Actualment coordina el programa Idensitat 07 i és membre de l'equip gestor de la Sala d'Art Jove de la Generalitat de Catalunya. Va ser comissari de la primera edició del projecte Zona Intrusa (Mataró, 2007). És col·laborador del suplement de cultura del diari Avui, així com de les revistes *Papers d'Art*, *Q* i *Transversal*.

LaFundició

LaFundició és una cooperativa de serveis educatius i producció cultural formada per un grup de persones que venim treballant des del 1999 dins d'aquest camp. Les principals línies d'actuació de **LaFundició** són dues: d'una banda la producció de projectes de continuïtat amb organitzacions i entitats educatives i culturals, basats en un treball de col·laboració a mig i llarg termini, com ara **projecte3*** i per l'altra en el disseny i la gestió de serveis pedagògics com els de l'exposició **Intensities** organitzada per la Diputació de Barcelona..

Web: www.lafundicio.net

Blog: www.lafundicio.net/wordpress

Wiki del projecte3*: <http://projecte3.pbwiki.com>

Myspace de Intensities: www.myspace.com/intensities

Una producció de

Ajuntament de Mataró
Patronat Municipal
de Cultura

Per a més informació:

Martí López

mlopezv@ajmataro.cat / 937 58 26 96

Gisel Noè

gnoe@ajmataro.cat / 937 58 23 61